

UDK: 339.923

СПЕЦИФИЧНОСТИ САВРЕМЕНЕ СОЦИЈАЛНЕ СТРУКТУРЕ СА ПОСЕБНИМ АКЦЕНТОМ НА ЗЕМЉЕ БРИКС-А У ГЛОБАЛНОЈ ЕКОНОМИЈИ

Ненад Дугалић*

Савремени економски односи доносе бројне нежељене проблеме, који тенденцијски прерастају корисност па и саму сврху глобализације, што доводи до велике диференцијације људи на нашој планети. Једнима је глобализација дала многобројне позитивне резултате а другим народима је донела и доноси низ негативних последица. Једна од битних одлика данашњег одрживог развоја је општа доминација финансијског капитала. Он снагом законитости утиче на трансформацију светског друштва мењајући темељне цивилизацијске вредности и структуру како друштвене, економске и политичке, тако и социјалне стварности. Дошло је до експанзије најразвијенијих светских финансијских тржишта, што је у великој мери утицало и на повећање глобалних финансијских трансакција. Велике могућности информационо-комуникацијске технологије су омогућиле знатно снижене трошкове пословања, а то је опет, омогућило јачу интеракцију и бржу размену добара, капитала, информација, идеја и знања повећавајући међузависност људи и процеса. Све је то још далеко од објективних могућности којима располаже мањи део света, углавном најразвијеније земље запада. Зато је изазов за развијене, али и земље у развоју и земље у успону (БРИКС), како да одговоре овим страховима помоћу отворене и ангазоване националне државе на међународном нивоу. Због тога аргументи о непотребној улози државе у међународним односима делују неуверљиво и још увек нису успели да ослабе моћ националних држава.

* Ненад Дугалић, Висока пословна школа струковних студија, Градски парк 2, 11080 Београд. Тел: +381113771552, e-mail: sonenesa10@gmail.com

Кључне речи: социјалне неједнакости, глобална економија, БРИКС, државна регулатива, пољопривреда

1. УВОД

Контроверзе око економске улоге државе, односно улоге државе у привредном животу имајући у виду процес глобализације највише су испољаване у земљама у развоју и земљама које су у транзицији. Пракса ових земаља упућује на то да не би смело да буде било каквих дилема о улози државе у привредном животу, нарочито ако се имају у виду крупни и сложени економски и социјални задаци.

Развој глобалне привреде, који је институционализован помоћу Општег споразума о царинама и трговини (ГАТТ) и његовог наследника – Светске трговинске организације (WTO), треба, наводно да доведе до периода невиђеног напретка за све. Међутим, многи аутори сматрају да је таква тврдња прилично нетачна. Од Другог светског рата транснационалне развојне банке, организације за билатералну помоћ и приватна предузећа уложили су милионе долара за развој. Нове, револуционарне технологије промениле су подједнако и пољопривреду, и индустрију, и сектор услуга. Царинске стопе су драстично смањене и мале компаније које су подмиривале потребе домаћих привреда систематски су замењене транснационалним корпорацијама. Светски бруто национални производ је порастао око пет, а светски извоз око десет пута (UNCTAD, 2012, 24). Да претходна тврдња заиста важи, свет би до сада већ био претворен у прави рај. Сиромаштво, незапосленост, неухрањеност, бескућници, болести и поремећаји природне равнотеже требали би да буду само прошлост. Међутим, није тако. Ти проблеми никада нису били ни озбиљнији ни распрострањенији него што су данас.

2. ОСНОВНЕ СОЦИЈАЛНЕ ПРОТИВУРЕЧНОСТИ У УСЛОВИМА ГЛОБАЛНЕ ЕКОНОМИЈЕ

Социјалне противуречности глобализације долазе до изражаја посебно када се она посматра кроз призму њених основних облика - либерализација тржишта роба и услуга и технологије, либерализација тржишта рада, либерализација тржишта капитала и либерализација тржишта информација (Mittelman, 2000, 34). У понуди роба и услуга на

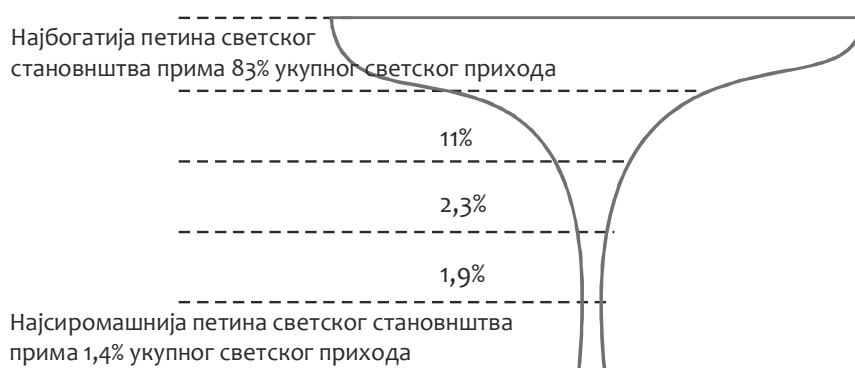
свим тржиштима предњаче високо развијене земље, односно њихове транснационалне корпорације и транснационалне банке, а потрошња остаје резервисана за оне друге - мање развијене и транзиционе економије. Резултати тога су позитивни ефекти на страни развијених и негативни ефекти на страни неразвијених земаља (лоши извозни резултати, затвореност тржишта рада, висок ниво задужености и изражена асиметричност информација).

Учинци глобализације (увек у садејству са домаћим чиниоцима) у неразвијеним земљама и доминантном делу земаља у развоју, могу се врло добро објаснити помоћу „парадигме трауме“. Наиме, „реформе и псеудореформе које диктира глобализација имају најчешће трауматичне последице за највећи део житеља тих земаља. У том смислу, више није довољно говорити о ризицима који су својствени последицама глобализације него се оне морају сагледавати првенствено кроз призму трауматизације масовних људских судбина. Истина, то се не дешава први пут у историји, а готово сигурно неће бити ни последњи. Фраза да промене морају бити болне скрива суштину, методе и циљеве тих промена. Оне резултирају дуготрајном и неоправданом трауматизацијом садашњости и одузимањем будућности за огромну већину становништва земаља све ширег "трећег" и "четвртог" света.“ (Глухова, 2005, 105).

Разлика између земаља које живе у материјалном благостању и земаља које су светска сиротиња шири се због више међусобно укрштених чинилаца. Међутим, може се претпоставити да међу важније чиниоце спада онај у којем капитал економски и технолошки најмоћнијих држава, посредством својих финансијских институција и водећих корпорација, фактички омогућава тим државама да држе већину света у колонијалном положају. То се види из података са краја XX и почетка XXI века да мрежа од 40.000 транснационалних компанија „има око 200.000 филијала широм света, власник је 1/3 свих производних фондова, производи 40% светског домаћег производа, остварује 50% спољнотрговинске размене и 80% трговине високим технологијама и контролише 90% светског извоза капитала. Поред тога, међународна трговина сировинама налази се скоро у потпуности под њиховом контролом: 90% трговине пшеницом, кафом, кукурузом, дрветом, дуваном, рудом гвожђа и јуте, 85% бакром и бокситом, 80% чајем и оловом, 75% бананама, сировом нафтом и каучуком“ (Драшковић, 2001, 142). Ово су производи чији је извоз од виталног значаја за привреде сиромашних земаља. Међутим, без обзира на то што цене примарних производа имају тенденцију константног

опадања, економске политике најмоћнијих светских финансијских институција, утичу на повећање сиромаштва у већини неразвијених земаља. Наравно, статистика није најпоузданије огледало свих облика прихода и нивоа животног стандарда, али јесте важан показатељ када је реч о положају светске сиротиње.

Социјална фотографија планете, на самом почетку новог миленијума, слична „глобалној чаши шампањца“, пружа рељефну слику економске провалије (слика 1) (Печујлић, 2002, 116).

Слика 1. Расподела светског прихода

Извор: Печујлић, М. (2002). Глобализација два лика света. Београд: Гутенбергова Галаксија.

Социјална поларизација света постаје све дубља, социјална неједнакост између и унутар друштва све већа. Типичан пример су земље БРИКС-а. Док се оне и даље доживљавају као земље у развоју, њихова друштва већ пате од разних негативних екстерналија које су повезане са напредним фазама индустријског развоја, као што су деградација животне средине, опасности по здравље везане за загађење и неједнакост у приходима. Паралелно са растом БДП-а, неједнакост дохотка је у сталном порасту у земљама БРИКС-а од раних деведесетих до касних двехиљадитих, са изузетком Бразила.

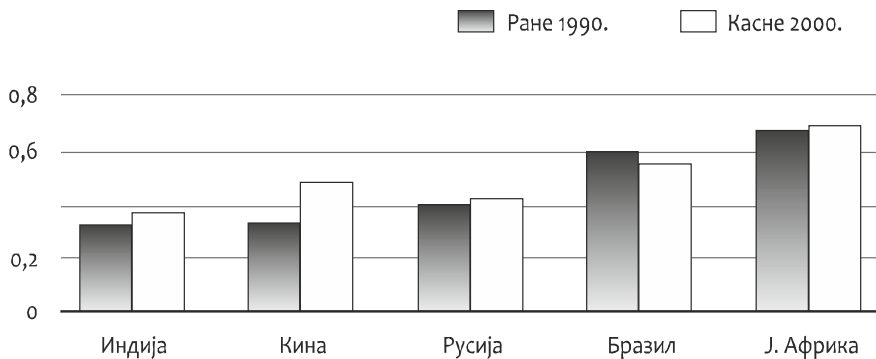

График 1. Неједнакост прихода у земљама БРИКС-а (ране 1990. и касне 2000.), кроз Gini коефицијент

Извор: OECD, *Divided We Stand: Why Inequality Keeps Rising*, 2011.

Јужна Африка је на врху листе, мада показује благи пораст у односу на еру апартхејда. Међутим, богатство у Јужној Африци је и даље углавном концентрисано код малог броја људи, углавном унутар беле расне групе, иако број црних милионера такође расте (тзв. „Црни дијаманти“). Док просперитетна подручја у земљи имају најбољу приватну здравствену заштиту и образовање, већина земље још увек заостаје, и користи државне школе и болнице у тешким условима. Размишљајући о све тежој социјалној ситуацији у земљи средином 2013. године, гувернер Јужноафричке резервне банке позвао је владу, пословне групе и организације рада да „стабилизују“ економске односе и одговоре на „рањивост“ земље (Marcus, 2013), што значи, да треба обезбедити основне услове за живот, најсиромашнијем делу становништва, које они нису у стању да приуште себи због лоше материјалне ситуације.

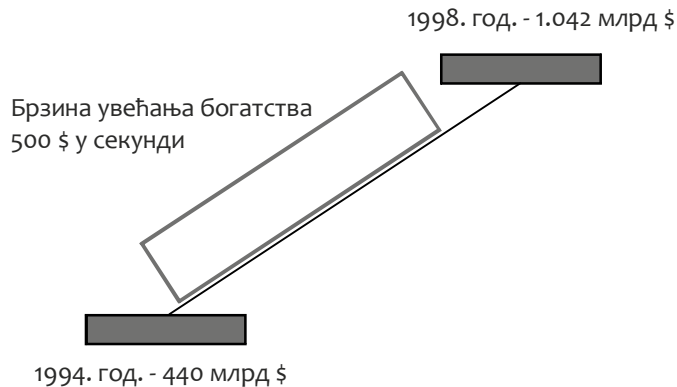
У Индији, такође, јаз у приходима је огроман. Систем елитног образовања створен је захваљујући расту БДП-а, а са друге стране остаје огромно подручје где су скоро сваки пети мушкарац и свака трећа жена неписмени. Док се земља истиче као највећи произвођач генеричких лекова, њен систем здравствене заштите је нерегулисан и сиромашни морају да се ослањају на некавалитетно а понекад и експлоатационо здравствено осигурање (Sen, 2013). Односно, становништво не добија за узврат адекватну здравствену негу за средства која издваја у фонд за здравство.

Руско богатство је такође концентрисано у рукама малог броја људи тзв. „олигарха“. Десет најбогатијих Руса крајем деведесетих година прошлог века имало је богатство мање од 3,5% БДП-а земље. Процент је порастао на 8,5% у 2003. години и на 15,2% у 2008. години, након периода одрживог раста БДП-а. У 2009. години, услед финансијске кризе, нето вредност најбогатијих пала је на 8,6% (The 100 Richest Russians, 2013). У Кини се произвођачи премештају у унутрашње провинције како би искористили мање трошкове а неке индустрије траже државну помоћ за преживљавање. Радници, посебно они који теже да се придруже новој средњој класи, суочавају се са спектром стагнирајућих или чак опадајућих плата. Кинески Национални биро за статистику објавио је процену Gini коефицијента у 2013. години проценивши ниво од око 0,47 (са врхунцем од 0,49 у 2008. години), што је изнад нивоа од 0,4, који се обично сматра критичним прагом за потенцијалне немире (China Breaks Long Silence on Inequality Statistics, 2013).

Бразил је једина земља БРИКС-а у којој се мерена неједнакост смањила у прошлој деценији. То је било могуће услед спровођења низа иновативних политика, заснованих на подршци најсиромашнијим сегментима становништва. Једна од њих је укључивала готовинске трансфере најсиромашнијим породицама, обавезну вакцинацију, финансијску помоћ за школску децу, подршку породичној пољопривреди и различите облике микрокредита. Кључна компонента је била породични додатак, уједно и највећи социјални механизам на свету, кога је добило више од 11 милиона породица или више од 26% становништва (International Poverty Centre, 2007). Упркос успеху ових политика, Бразил је и даље једно од најнеуједначенијих друштава на свету. Наиме, образовање и систем здравствене заштите углавном су приватизовани, што подразумева додатне трошкове за домаћинства.

Слична ситуација је и у остатку света. „Економски раст доживело је 15 земаља, док се у вртлогу стагнације и опадања нашло 100 земаља света, а преко 1,5 милијарди становника живи са једним доларом дневно. У 90 земаља света економска ситуација је гора него пре десет или двадесет година.“ (Human Development Report, 2003). Међутим, и поред овако лоших показатеља, више од једне милијарде људи је избегло екстремно сиромаштво, а чак 2,1 милијарда људи је добила приступ побољшаним санитарним условима (HumanDevelopmentReport, 2016). На другој страни, 255 светских милијардера контролише више богатства него што износи комбиновани годишњи доходак земаља у којима живи 45% светског

становништва. Или, иметак супермагната Била Гејтса у једном моменту је био већи од прихода 100 милиона Американаца.“ (Human Development Report, 2004). Но, није реч само о настајању огромних богатстава, већ и о невероватној брзини којом се стварају.

Слика 2. Ритам богаћења најбогатијих 200 људи света на крају XX века

Извор: Castells, M. (1999). Information Tehnology, Globalization and Social Development. Paper for United Nations Research Institute for Social Development's conference, Genova, 22 September, 1999.

За само три деценије, 20% најбогатијих увећало је своју имовину од 70 на 85% светског богатства. Само 200 највећих милијардера за свега четири године увећало је своје богатство од 440 на 1.000 милијарди долара (слика 2) (Castells, 1999). Опиљивију представу о дубини социјалне противуречности у условима глобалне економије добијамо ако овај ток упоредимо са ситуацијом у Америци од 1930. до 1944. године, када се број милионера смањило за једну трећину – од 20.000 на 13.000 (Korten, 1999, 86). Тиме долазимо до општег закључка о разорној динамици, све бржем ритму стварања све дубље социјалне противуречности. Диспаратитет у приходима између најбогатијих и најсиромашнијих земаља износио је почетком XIX века 1:3, да би се метеорском брзином попео на 1:13 почетком XX века. Но, док су шездесетих година XX века разлике у економији „државе благостања износиле 1:30, у време владавине неолиберализма (1990) оне су скочиле на 1:60, а после седам година на 1:74, и потом на 1:84“ (HumanDevelopmentReport, 2005).

Наведене разлике постају још веће када се узме у обзир да „најбогатијих 10% популације поседује 60% богатства, а у оквиру ове структуре, 1% појединаца поседује 25%, а осталих 9% најбогатијих 35% укупног богатства. Првих 1% поседује просечно богатство које је 25 пута веће од просека друштва, а богатство осталих 9% је четири пута веће од просека. Остатак богатства расподељен је између 50% најсиромашнијих, на које отпада 5% укупног богатства, и 40% средње класе која поседује 35% укупног богатства“ (Пикети, 2015, 280-281).

На бази свих ових чињеница, а не само солидарности са сиромашнима у свету, треба сагледати растући отпор глобализацији и у најразвијенијим земљама, и што је много важније, унутрашње противуречности самог процеса глобализације. Нису ти отпори, ни те противуречности такве да омогућују преокрет у развоју светске економије и политике у смислу укидања поробљавајућих и потчињавајућих учинака глобализације и праведније расподеле светског богатства, светске моћи и животних шанси. Али, они нису ни нешто привремено и маргинално. Утолико пре што глобализација „сељењем“ капитала у земље са јефтином радном снагом и богатим сировинама, повећава незапосленост, продубљује социјалне неједнакости и тенденцијски снижава достигнути ниво стандарда већинског дела радног становништва у најразвијенијим земљама.

3. МОГУЋНОСТИ УСПОСТАВЉАЊА БАЛАНСА ИЗМЕЂУ РЕГУЛАЦИЈЕ И ДЕРЕГУЛАЦИЈЕ

У условима глобализације светске привреде улога и значај државе и њене интервенције у изградњи и функционисању привредног система нису изгубиле основне атрибуте. Нови су само оквири и методе деловања државе и њених органа. Савремена тржишна утакмица, односно опстанак на тржишту, одређује доњу границу потребне ефикасности привредног система. С друге стране, тржишни механизам алокације ресурса, заправо, јесте јединствено тржиште роба, услуга и фактора производње на коме је свим субјектима загарантована слобода оснивања предузећа, кретање робе и услуга (Петровић, 2002, 25). То у појединим државама подразумева укључивање у регионалне интеграције (нпр. Европска унија), где је улога државе и њених органа пресудна у приступању и стварању интегралног тржишта. Ово не значи да тржиште и даље није најефикаснији механизам економског одлучивања и алокације фактора производње, али чињеница

је да савремене привреде јесу по правилу мешовите привреде, што подразумева деловање тржишних законитости и принципа уз интервенције државе кад год је то неопходно.

Међутим, и поред те реалности, позиција државе и државне регулативе је једно од највише оспораваних питања, које се поставља у бројним дебатама у вези са кључним аспектима процеса глобализације светске привреде. Све то због чињенице да дерегулација представља једну од најбитнијих одредница процеса глобализације. Управо, те идеје покрећу све више присутну тезу о директној повезаности између све учесталијих захтева за смањењем улоге државе и њене регулативе, што значи наметање прописа за укидање националних трговинских препрека. То има за последицу доношење међународних уредби којима се забрањује сваки облик мешања националних држава у слободне односе размене. „Неолиберали, као најгласнији протагонисти светског тржишта, захтевају разградњу државне регулативе као услов да се обезбеди успешан развој економије. Акцент се ставља на вођење антиинфлаторне, профитно оријентисане политике, на смањење пореза, редукцију обима државног власништва, а што се постиже фаворизовањем процеса свеопште приватизације и сл.“ (Лековић, 2006, 68).

За разлику од неолиберала, противници оваквих ставова критикују непромишљеност и брзину процеса глобализације зато што у многим земљама то може да изазове економску и социјалну дестабилизацију. Заправо, сматрају да је реч о својеврсном новом облику колонијализма, што за њих значи губитак идентитета и свођење човека на пуког потрошача. Истовремено, искуство из прошлости је показало да нема социјално-тржишне привреде која би била ефикасна и заснована на научно-техничком напретку, без активне улоге државе. Економске (које доводе и до социјалних) неједнакости, крајем XX и почетком XXI века у великом броју земаља су у перманентном порасту, где чак 40% становништва слабијег материјалног стања има врло мало користи од оствареног привредног раста, а у појединим случајевима реални доходи су снижени, што све доводи до још већег гепа између најбогатијих и најсиромашнијих (OECD, 2015).

Поред класичних, социјално-економских, ту су и нове неједнакости и облици зависности, везани за појаву нових технологија и информатички јаз између развијених и неразвијених земаља у свету. Класичне диспропорције у светском развоју после Другог светског рата енормно су

повећане од 1:3 на 1:150 између неразвијених и развијених земаља, тако да је данас најнеразвијенијим земљама потребно скоро три и по века да досегну садашњи ниво развијености развијених земаља. „У високоразвијеним земљама света данас је концентрисано преко 92% финансијског капитала, извршена је концентрација нових технологија и иновација, са 98% свих открића у свету. Ради се о постиндустријској цивилизацији у тим земљама, са високим животним стандардом, промењеном социјалном структуром и квалитетом начина живота. Насупрот томе је неразвијени свет (земље у развоју), у којима живи око 80% становништва, са свега 12% индустријске производње, 17-18% извоза, 16-20% бруто домаћег производа, са високим спољним дугом, који делује попут затегнуте омче (јер за нето отплату дугова ових земаља одлази готово 30% њиховог домаћег производа, а у највећем броју земаља и целокупна национална штедња)“ (Петричевић, 2014, 507). Неадекватним односима глобалне размене ове земље годишње губе више средстава него што је укупна годишња јавна помоћ тим земљама. На почетку трећег миленијума преко 500 транснационалних компанија (од којих је највећи број из САД или под њиховом контролом) контролише 70% међународне трговине и највећи део светског богатства, а 358 милијардера, власника крупног капитала, имало је веће богатство него 45% светског становништва или 2,6 милијарди људи (Митровић, 2000, стр. 28).

Табела 1. Индикатори сиромаштва у свету крајем XX и почетком XXI века

2,5 милијарде људи или 40% светске популације живи са мање од 2 долара на дан
10% најбогатијих људи контролише 54% светског богатства
110 милиона деце не иде у школу – половина њих је у Африци и јужно од Сахаре
1 милијарда људи нема приступ води и пићу

Извор: United Nations Development Programme. Retrieved April 25, 2019, from: <http://www.undp.org/>

Према приказаним подацима UNDP крајем прошлог и почетком овог века две и по милијарде људи или четрдесет процената светске популације живело је са мање од два долара на дан. Десет процената најбогатијих људи контролисало је више од педесет процената светског богатства. Преко сто милиона деце не иде у школу, а половина њих је у

Африци и јужно од Сахаре. Око милијарду људи нема приступ води за пиће (Митровић, 2005, 3). Циљеви установљени на Миленијумском самиту 2000. године у борби против сиромаштва нису остварени ни до данас. Наиме, број сиромашних у свету не само да није смањен, већ је и повећан и то у земљама које су богате нафтом (Африци, Блиском Истоку, Источној Европи и већем делу Азије).

Сиромаштво у светским оквирима мери се по критеријумима које су дефинисале Организација УН за храну и пољопривреду (FAO) и Светска банка (WB). Ове две светске институције дефинисале су универзалну границу, тј. линију сиромаштва, која обухвата конкретне показатеље поседовања одређене количине средстава (калоријска вредност намирница и новац) које су неопходне за одржање егзистенцијалног минимума људи (храна, становање, одевање), без обзира у ком делу света они живе. Ови критеријуми се непрестано усклађују и прецизирају. У погледу дневног уноса намирница које су неопходне за функционисање човека и одржавање његовог здравља, FAO је проценила да би дневни унос намирница требало да износи 2.720 килокалорија (Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO, 2002, 9).

На основу новог званичног критеријума Уједињених нација, апсолутно сиромашни људи су они који живе од прихода који је мањи од 1,25 долара дневно. За разлику од тога, друге међународне институције дефинисале су да апсолутно сиромаштво чине људи, који на располагању имају мање од једног долара на дан (Марковић, 2009).

Посматрајући критеријум FAO-а (апсолутно сиромашни су они који располажу са мање од 1,25 долара на дан) у 2010. години највећи проценат сиромашног становништва живео је у региону Суб-сахарске Африке (50,9%). Одмах иза њега следи Јужна Азија (40,4%), па Источна Азија и Пацифик (16,8%). У земљама у развоју, као целини, која обухвата 2/3 становништва планете, проценат сиромашног становништва износио је 28,8%. У Европи и Централној Азији, као и на Блиском Истоку и у Северној Африци, у односу на друге регионе света, забележен је знатно мањи проценат сиромашних (по 0,04% у оба региона). Такође, како развијене, тако и земље у развоју бележе пораст производње еколошки здраве и свима доступне хране, при чему неке земље бележе вишеструко повећање. „Сједињене Америчке Државе представљају највеће тржиште органске хране, у вредности од 35,8 милијарди евра. Водећу улогу на тржишту органске хране у свим земљама света имају воће и поврће, хлеб,

житарице, пиће, млеко и месо. У међународној трговини, свеже воће заузима прву позицију“ (Голијан и Димитријевић, 2018, 140). Поред развијених земаља и земље у развоју све више се усредсређују на органску пољопривредну производњу, с обзиром да су и могућности извоза ових егзистенцијалних производа велике. Ово показује да живимо у глобалном свету, убрзане технолошке међузависности. Пољопривреда добија улогу чиниоца еколошког и одрживог развоја, а у глобалној тржишној економији задатак „прецизне пољопривреде“ и обресе агробизниса (Илић, 2006, 529), што значи да циљ пољопривреде у савременим условима није само производња хране за подмиривање потреба становништва, већ и обавеза стварања профита.

Табела 2. Удео сиромашних становника по регионима света у 2010. години

Региони света	1,25 \$ на дан, сиромашних у свету у %	Становништво (у милионима)	1 \$ на дан сиромашних у свету у %
Источна Азија и Пацифик	16,8	1.884	316
Латинска Америка и Кариби	8,2	550	45
Јужна Азија	40,4	1.476	596
Суб-сахарска Африка	50,9	763	388
Земље у развоју (укупно)	28,8	4.673	1.345
Европа и Централна Азија	0,04	473	17
Блиски истоци Северна Африка	0,04	305	11

Извор: Вилић, Д. и Нишић, В.(2015). Сиромаштво - друштвена појава (и процес) у глобалном друштву, Радови - часопис за хуманистичке и друштвене науке, св. 1, бр. 21, стр. 6, на основу: The World Bank, Working for a World Free of Poverty, 07/05/2010.

Све то говори да у садашњој фази глобалног капитализма, у којој доминира најбогатија класа у свету (у чијем саставу улогу имају власници

крупног капитала, финансијске олигархије, магната војне индустрије и медија), друштвени развој се не креће у правцу веће солидарности, већ у правцу све веће социјално-класне диференцијације света. У том смислу је неопходна државна регулатива. Међутим, улога државе не би требало да се своди на пуко кориговање тржишних недостатака, него да она има битну улогу у заштити јавног интереса и стварању веће друштвене једнакости.

Значај државе огледа се у ефикасном структурирању привредног система у условима глобалне економије, и то подразумева одређене улоге које држава мора имати, а оне су (Стојановић, 2000, 74):

- алокативна улога (максимално ефикасна алокација ресурса);
- дистрибутивна улога (сразмерно тржишном доприносу или фискалним системом јавних расхода и прихода);
- стабилизациона улога (пуна запосленост и привредни раст);
- развојно-структурна улога (дугорочни државни инвестициони фондови, мере, инструменти и механизми економске политике).

Привредни систем у тржишној економији, функционално гледано, представља тржишне механизме алокације робе и фактора производње (ресурса), а у нормативном погледу се састоји из скупа закона и прописа са којима се обезбеђују услови за функционисање таквих механизма (Петровић, 1997, 28).

Улога националне државе у својству регулатора економских токова је значајно смањена. Упоредо, у самој сфери државне регулативе дошло је до промена због успостављања услова за слободније тржишно деловање. То је неминовно довело до разградње социјалне компоненте. Међутим, наведене околности нису довеле и до смањеног учешћа активности државе. Напротив, оне су се повећале у многим областима, због чега неки аутори констатују да је, у ствари реч о промени правца државних активности.

Уместо да решава социјална питања, активност државе се усмерава ка економском расту и његовом подстицају.

Експанзија глобалне економије, у великој мери обликује економску стратегију, али и економску политику појединих држава. Економска сувереност држава не само да је сужена него се непрестано доводи у питање. Нови односи моћи знатно отежавају увођење ефективне контроле

кретања капитала. Раст, па и доминација транснационалних корпорација (ТНК), чији укупни приход превазилази бруто домаћи производ средње развијених земаља, скоро чини бескорисним увођење или одржавање трговинских баријера. Корпорације су покушавале да смање трошкове избегавајући државне прописе који су штитили интересе радника, незапослених, сиромашних и наравно животну средину. Ови прописи су представљали само повећање трошкова, а смањење конкурентности и профита. Свуда је нарастао притисак да се ови прописи укину што је брже могуће. Истовремено, постоји и страна која заступа супротно мишљење које скреће пажњу на повећање улоге државе у развијеним земљама. Она је посебно била изражена у прошлом веку. Њен основни циљ је био у томе, да се формира економија која ће бити мање подложна цикличним колебањима, уз претпоставку да се то може остварити помоћу јаког јавног сектора.

Међутим, многе земље некритички, пребрзо и непромишљено су напустиле тзв. макроекономско планирање, које се пре свега неоправдано везивало за бивше социјалистичке земље, иако је у периоду од 1960. до 1980. године био светски феномен, карактеристичан чак и за развијене капиталистичке земље (Бекер, 2005, 145). Са растом популарности либерализације, дерегулације и приватизације, макроекономско планирање (национални планови развоја) се напушта као експонат социјалистичких економских односа. Да је могуће успоставити баланс између регулације и дерегулације, доказује између осталог чињеница да је земља, која годинама има највећи раст на свету и супериорне интерне и екстерне макроекономске показатеље, типичан пример успеха националних планова развоја и одбацивања унифицираног неолибералног концепта. У питању је Кина, земља у којој се структурне реформе спроводе по сопственом рецепту, а не наметнутом. Кина се са пуним правом, иако није напустила макроекономско планирање и планове националног развоја, може похвалити великим успехом, што свакако није случај са земљама у транзицији које су оствариле неупоредиво скромније резултате напуштајући државну регулацију и планове.

Од почетка спровођења тржишних реформи, Кина остварује изванредне резултате на пољу економског просперитета. Чак и у условима избијања и кулминације финансијске кризе у Источној Азији у последњој деценији XX века, задржава супериорне макроекономске показатеље. Реални економски раст у осмој деценији XX века у просеку је

износио 9,3% годишње, у деветој деценији у просеку 10,1%, а у новом миленијуму у просеку 9% (Ковачевић и Бојић, 2014, 74). Инфлација је далеко испод нивоа карактеристичних за остале земље у развоју, а приближно на нивоу инфлације најразвијенијих земаља. Просечна стопа инфлације за 2013. годину износила је 2,6%. Супериорна је и екстерна позиција Кине у виду снажног извозног раста и више од 176 милијарди долара суфицита у билансу текућих трансакција, као и прилив страних директних инвестиција који је износио 117,6 милијарди долара, а ниво девизних резерви (укључујући и злато) је био 3,82 трилиона долара за исту годину (Ковачевић и Бојић, 2014, 72-77).

На основу наведених података, Кина се узима као типичан пример успеха националних стратегија развоја и одбацивања некритичке имплементације неолибералних рецепата. Либерализација у свим аспектима била је промишљена, испланирана и инкорпорирана у планове развоја.

Према томе, основна улога државе у економији је да успостави и примени правила игре, што тржиште само по себи није у могућности да спроведе. Потреба за државном регулацијом не значи одбацивање тржишног механизма, већ напротив, слободно тржиште представља терен за успешну државну интервенцију на тржишту. Зато се намеће закључак да је национална држава и даље кључни фактор у регулисању међународних токова, упркос израженој динамици одвијања актуелног процеса глобализације. Решење је, као и увек, негде између две крајности. Земље које развијају своју економију не смеју одустати од своје националне стратегије развоја. Морају се изборити, колико то околности дозвољавају, за очување економског суверенитета, уз неизбежно прилагођавање актуелним тенденцијама и међународним околностима.

4. ЗАКЉУЧАК

Глобализација је противуречан процес који ствара различите ефекте за центар и периферију, при чему развијене и доминантне земље диктирају правила игре и представљају субјекат, док неразвијене земље постају објекат међународних економских збивања и активности. О томе најбоље говори чињеница о великој поларизацији развијености и сходно томе маргинализацији већине светског становништва. Неправичност и неједнакост унутар једне земље и између земаља је често навођена

негативност савремених глобалних тенденција, нарочито од осамдесетих година XX века. Раслојавање и растућа економска асиметрија унутар појединих земаља, такође је видљива у чињеници да све мање богатих појединаца поседује све већи капитал, док је, с друге стране, већи број оних испод доње границе егзистенцијалног минимума.

Наиме, јасно је из негативних догађаја које продукује глобализовано финансијско тржиште, да концепт апсолутне доминације тржишта, односно дерегулације и либерализма, више није одржив, па је потребно преиспитати какав концепт управљања, тј. регулације је потребан растуће интегрисаној светској економији. У таквом амбијенту свака национална држава тражиће посебна решења, па је уместо досадашње идеологије (прописивање истог либералног рецепта за све), потребно увести прагматична, диференцирана решења. Зато су потребне институције и политике које ће користи од глобализације равномерно дистрибуирати и тиме предупредити растући тренд асиметричног развоја у свету.

ЛИТЕРАТУРА

- Бекер, Е. (2005). Економски аспекти глобализације. *Привредна изградња*, 48(3-4), 135-153.
- Castells, M. (1999). Information Tehnology, Globalization and Social Development. *Paper for United Nations Research Institute for Social Development's conference, Genova, 22 September, 1999.*
- China Breaks Long Silence on Inequality Statistics. *The Telegraph*, January 18, 2013. Retrieved March 05, 2019, from <https://www.telegraph.co.uk/finance/economics/9810436/China-breaks-long-silence-on-inequality-statistic.html>
- Драшковић, В. (2001). Појам, узроци и последице глобализације. У: Љ. Првуловић, (ред.). *Глобализација и транзиција* (стр. 139-148). Београд: Институт за међународну политику и привреду.
- Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), *The State of 2002 Food Insecurity in the World*, Published in 2002 by the *Food and Agriculture Organization of the United Nations Viale delle Terme di Caracalla, 00100 Rome, Italy.*
- Global Development Finance: Mobilizing Finance and Managing Vulnerability. 2005. *The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank, Washington.*
- Глухова Викторовна, А. (2005). Политическая конфликтология перед вызовами глобализации. *Социологические исследования*, 8, 100-106.

- Голијан, Ј. и Димитријевић, Б. (2018). Глобално тржиште органске хране. *Actaagriculturae Serbica*, 23(46), 125-140.
- Human Development Report 2003, United Nations Development Programme, New York.
- Human Development Report 2004, United Nations Development Programme, New York.
- Human Development Report 2005, United Nations Development Programme, New York.
- Human Development Report 2016, United Nations Development Programme, New York.
- Илић, В. (2006). Квалитет и маркетинг - 'кључ' за Европу. *Економика пољопривреде*, 53(3), 529-542.
- International Poverty Centre, Evaluating the Impact of Brasil's Bolsa Familia: Cash Transfer Programmes in Comparative Perspective, *United Nations Development Programme*, New York, 2007.
- Korten, C. D. (1999). The Failures of Bretton Woods, *The Social Creditor, The Official Journal of the Social Credit Secretariat*, 78(1), 1-6.
- Ковачевић, С. и Бојић, Д. (2014). Економски систем Кине - Реформе и економски раст, *ActaEconomica*, 12(21), 67-84.
- Лековић, В. (2006). Противуречности државног управљања у условима глобализације. *Економске теме*, 44(1-2), 67-76.
- Marcus, G., *The Implications of the Crisis for Monetary Policy*. Speech given at the Bureau for Economic Research Annual Conference, Sandton, June 6, 2013. Retrieved April 25, 2019, from <https://www.bis.org/review/r130611a.pdf>
- Марковић, А. (2009). Сиромаштво у свету: Глад у технолошкој ери, *Бизнис & Финансије*, бр. 55. Преузето 20. априла, 2019. године, са <http://bif.rs/2009/07/siromastvo-u-svetu-glad-u-tehnoloskoj-eri/>
- Митровић, Љ. (2000). *Глобализација и савремена левица: за мондализацију отпора и борби против савременог империјализма*. Београд: Институт за политичке студије.
- Митровић, Љ. (2005). Контрверзе о судбини идентитета у процесу глобализације и регионализације Балкана. У: Љ. Митровић, Д. Б. Ђорђевић, и Д. Тодоровић (ред.). *Културни и етнички идентитети у процесу глобализације и регионализације Балкана* (стр. 1-10), Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу.
- Mittelman, H. J. (2000). *The Globalization Syndrome: Transformation and Resistance*. New Jersey: Princeton University Press.
- OECD 2015. *In It Together: Why Less Inequality Benefits All*. OECD Publishing, Paris. Retrieved March 10, 2019, from <http://dx.doi.org/10.1787/9789264235120-en>
- Печујлић, М. (2002). *Глобализација два лика света*. Београд: Гутенбергова Галаксија.
- Петричевић, Б. (2014). Утицај страног капитала на развој земаља у транзицији и глобализацији. *Пословне студије*, 11-12, 499-517.

- Петровић, П. (1997). *Маркетинг стратегија и међународно пословање предузећа*. Београд: Институт за спољну трговину.
- Петровић, П. (2003). Нова улога државе у привредном животу у условима глобализације. *Економика пољопривреде*, 50(1), 23-37.
- Пикети, Т. (2015). *Капитал у XXI веку*. Нови Сад: Академска књига.
- Sen, A., *Way India Trails China*. The New York Times, June 2013. Retrieved March 10, 2019, from <https://www.nytimes.com/2013/06/20/opinion/why-india-trails-china.html>
- Стојановић, И. (2000). *Држава и тржишне реформе*. Београд: Прометеј.
- The 100 Richest Russians, Forbes, July 23, 2004. See also „Russia’s Richest: Forbes Publishes Billionaire List“ RT, April 18, 2013. Retrieved April 25, 2019, from <https://www.rt.com/business/russias-richest-billionaire-forbes-list-059/>
- UNCTAD (2012). World Investment Report 2012: Towards a New Generation of Investment Policies, Geneva, table I.8.
- United Nations Development Programme 2017. Retrieved April 25, 2019, from: <http://www.undp.org/>
- Вилић, Д. и Нишић, В. (2015). Сиромаштво - друштвена појава (и процес) у глобалном друштву. *Радови - часопис за хуманистичке и друштвене науке*, 1(21), 1-22.

*Abstract***SPECIFICS OF MODERN SOCIAL STRUCTURE WITH FOCUS ON BRICS COUNTRIES IN THE GLOBAL ECONOMY**

The process of economic and political globalization has a major impact on the integrity and sovereignty of national states. This pressure is felt most by developing countries and countries in transition. Also, social inequality is unavoidable for the countries members of BRICS, whose societies are already under the influence of negative activities of modern industrial development. Never before, has the economic activity produced so much material wealth in such a short period of time, and at the same time, it has degraded the natural environment to a large degree. Inequality in income between and within the states themselves is growing. It is reflected in the fact that less and less wealthy individuals have an increasing share of capital, while, on the other hand, there is a growing number of those who are below the poverty line. The working class is even in a more difficult situation, taking into account ever worse working conditions and a reduction in salaries. All this led to the breakdown of the social component. However, in such social circumstances, the role of the state as a regulator of economic activities is crucial. The benefits of globalization have to be evenly distributed, and that is why institutions and policies are needed to prevent global imbalances of the world development in the future. The more and more frequent demands for reducing the role of the state and its regulations have not been achieved. On the contrary, its activities have increased in many areas, with only a changed mode of operation. The emphasis is placed on economic growth and development, and less on the direct solution of social issues.

Key words: social inequalities, global economy, BRICS, state regulation, agriculture.